

Трофимович Лілія Володимирівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри історії Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів*

ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА ДЛЯ ФРОНТУ ТА ПОСТРАЖДАЛИМ ЦИВІЛЬНИМ У 2022 Р.

Однією з реакцій українського суспільства на широкомасштабне вторгнення Росії, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стала масова мобілізація до волонтерської діяльності та взаємодопомоги. Варто виділити три основні чинники, що зумовили цей процес. Першим – стало глибоке моральне потрясіння: сильні емоційні переживання й відчуття морального обов’язку спонукали людей до дій. Другим – виявилися соціальні мережі, які виконували не лише роль поширювачів новин і емоційних відгуків, але й стали платформою для залучення волонтерів, координації запитів на допомогу та пропозицій підтримки. Третім – стала наявність попереднього досвіду громадської активності й дієвих організацій громадянського суспільства, що забезпечили основу для швидкої мобілізації [5].

Згідно з результатами першої хвили дослідження Cedos, проведеного через два тижні після початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, 80% респондентів повідомили, що активно займалися волонтерською діяльністю або допомагали іншим. Решта 20% зазначили, що не брали участі в таких ініціативах [3]. Хоча ця вибірка не обов’язково відображає загальну ситуацію серед усього населення України, зібрані дані дозволяють глибше дослідити особливості волонтерської роботи та підтримки, які були більш виражені серед опитаних [1].

Відповідно до даних дослідження Mobilise, що проводилося в межах омнібусу Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) у період з 19 по 24 травня 2022 року, після початку повномасштабної війни 60% респондентів здійснювали фінансові пожертви, 32% активно долучалися до волонтерської діяльності у своїх громадах, а

3% брали участь у протестних акціях, таких як демонстрації, марші та інші форми громадянського спротиву [6].

Волонтерська діяльність може значно відрізнятись залежно від того, чи передбачає вона співпрацю з іншими людьми або ж виконується самостійно. До першої категорії належать завдання, що вимагають колективної взаємодії, як-от підтримка Збройних сил через будівництво барикад, чергування в координаційних центрах чи організація логістичних процесів. Друга група включає дії, які можливо виконувати індивідуально, без прямої комунікації, такі як розповсюдження інформації, фінансова підтримка тощо [2, с. 15–17].

Деякі волонтерські завдання вимагали наявності певних додаткових ресурсів, як-от автомобіль чи водійське посвідчення, корисні знайомства, знання іноземних мов, фінанси, речі для пожертвування, приміщення для користування або доступ до комп'ютера. Водночас існували й такі активності, для участі в яких було достатньо лише особистих зусиль і бажання допомогти.

Різні види волонтерської діяльності відрізнялися за рівнем залучення та витраченого часу. Грошові перекази чи поширення інформації вимагали короткочасних дій. Натомість деякі завдання потребували значно більшого часу й зусиль, наприклад, плетіння маскувальних сіток, приготування їжі або тривале чергування.

Іншим критерієм поділу волонтерських активностей є категорія тих, для кого призначалася допомога: військові Збройних сил України, переселенці, місцеві мешканці, які опинилися в складних обставинах, або ж медичні й соціальні установи. Деяка підтримка надавалася конкретним людям чи організаціям через особисті зв'язки, тоді як інша спрямовувалася незнайомим отримувачам. Частина допомоги надходила адресно, тоді як інша могла передаватися без точного розуміння, хто саме стане її кінцевим користувачем [7, с. 176].

Волонтерська допомога охоплювала широкий спектр дій, які відрізнялися своєю природою та характером. За змістом ці активності можна об'єднати в кілька окремих груп:

1. Сусідська підтримка. Один із форматів волонтерства був пов'язаний із взаємодією між мешканцями одного будинку чи району.

Це включало нагляд за житлом сусідів, а також надання допомоги тим, хто цього найбільше потребував – передусім літнім людям чи особам, які потребують постійного догляду. Крім того, підтримка надавалася консьержам і консьержкам у вигляді закупівлі та доставки продуктів, ліків та інших необхідних речей. Сусідські практики охоплювали також заходи, пов'язані з підтримкою функціонування укриттів. Це включало облаштування укриття для створення комфортніших умов, зберігання ключа та відповідальність за оперативний доступ – під час повітряної тривоги перша людина мала прийти й відчинити сховище.

2. Фізична підтримка Збройних сил України. Окремим напрямом волонтерської діяльності стала допомога військовим у зведенні оборонних споруд та виготовленні захисних засобів. Це включало участь у будівництві укріплень, виготовлення коктейлів Молотова, передавання пляшок для їхнього створення, а також організацію збору склотари з цією ж метою.

3. Зміна характеру професійної діяльності. Один із варіантів волонтерства полягав у перенаправленні професійних навичок на нові завдання, зокрема надання безкоштовних консультацій, надання послуг або створення товарів (включаючи мистецькі твори), отримуючи за це оплату у вигляді внесків на підтримку ЗСУ.

4. Освітня діяльність. Волонтерство полягало у навчанні інших наданню першої допомоги. Як безпосереднє проведення навчальних курсів, так і створення навчальних матеріалів, таких як брошури.

5. Психологічна допомога. Надання психологічної підтримки як одну з форм волонтерства. Це включає як професійну допомогу від фахівців з психології, так і непрофесійну підтримку – спілкування, яке допомагає зберегти емоційний баланс у складні моменти.

6. Збір, сортування та пакування військового спорядження і гуманітарної допомоги стали ще однією формою волонтерства. Це включало збір необхідних предметів для переселенців, військових, а також для людей і установ, які потребували допомоги, таких як дитячі будинки чи шпиталі.

7. Приготування їжі стало важливою частиною гуманітарної допомоги. Це включало приготування їжі для військових, лікарень,

переселенців, а також роботу на волонтерських кухнях. Окрім цього, частина людей брала участь у доставці та роздачі їжі і гарячих напоїв військовим або тим, хто цього потребував.

8. Допомога комерційним закладам. Деякі волонтери брали участь у підтримці комерційних установ, зокрема магазинів, де збільшувався потік людей (особливо в районах, куди приїжджали переселенці) або де зменшувалася кількість працівників (в регіонах, звідки люди виїжджали).

9. Фінансові внески. Грошова допомога мала різні напрямки: підтримка Збройних сил України, гуманітарні потреби (для людей та тварин), допомога родинам загиблих військових, а також підтримка журналістів та медійних ініціатив. Це могла бути як адресна допомога знайомим людям, так і кошти на користь незнайомих осіб, які організують збір (в тому числі, тим, кому можна довіряти за рекомендаціями інших); благодійним організаціям та волонтерським фондам (наприклад, «Повернись живим»); або ж напряму державі через офіційні канали (на рахунки, відкриті Національним банком України, міськими радами чи військовими частинами). Декілька респондентів зазначили, що використовували спеціальні можливості для пожертв, такі як кошти з програми «Підтримка» (так звана «ковідна тисяча»), гроші на бонусних рахунках у Приватбанку чи через державний додаток «Дія» [3].

10. Деякі люди допомагали, надаючи власне помешкання для тимчасового розміщення інших – як знайомих, так і незнайомих, а також тварин чи майна. Окрім того, допомога часто включала догляд за тими, кого прихистили, або підтримку їх у повсякденних потребах.

11. Перевезення вантажів і людей, евакуація. Однією з основних форм волонтерської допомоги стали перевезення. Це включало транспортування різноманітних вантажів: від товарів, які потрібно було перемістити між магазинами, до гуманітарної допомоги та вантажів для Збройних сил України. Крім перевезення вантажів, активно організовувалися перевезення людей, зокрема евакуація в безпечніші місця та транспортування по містах, де через несправний громадський транспорт виникали труднощі з переміщенням [3; 4, с. 5].

Отже, волонтерський рух в Україні став одним із найважливіших соціальних феноменів, що значно вплинув на перебіг військових та гуманітарних процесів у країні. Волонтери відіграли ключову роль у підтримці Збройних сил України, забезпеченні гуманітарної допомоги населенню, евакуації цивільних, медичному забезпеченні, інформаційній протидії ворогу та інших критично важливих аспектах суспільного життя. Їхня діяльність стала беззаперечним свідченням високого рівня громадянської свідомості, самоорганізації та здатності українського суспільства до ефективної мобілізації ресурсів у кризових умовах.

Література

1. Більшість українців волонтерять під час війни, 18 % – не планують. Опитування. *Українська правда: сайт*. 24.02.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/24/253036/>
3. Головка О. Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект. *Право і безпека*. 2023. Т. 89. № 2. С. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.01>
4. Дослідження повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. URL: <https://cedos.org.ua/doslidzhennya-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrayini-dumky-perezhyvannya-diyi/>
5. Позняк-Хоменко Н. Волонтери: сила небайдужих. Тернопіль: Джура, 2020. 360 с.
6. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/202211/volonterstvo_01112022.pdf
7. Прес-релізи та звіти. Індекс сприйняття російсько-української війни: результати телефонного опитування, проведеного 19–24 травня 2022 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1113&page=1&y=2022&m=5>
8. Трофимович Л. Волонтерський рух в Україні під час російсько-української війни. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива*: Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції 27 лист. 2025 р. К.: НУОУ, 2025. С. 176.